

- [*İslam Tarihi*] -

OSMANLI DEVLETİ ÖNCESİ HERSEK'İN KISA TARİHİ

Kenan İBRİSİMOVİC

Yüksek Lisans Öğrencisi, Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Bursa, Türkiye
Graduate Student, Bursa Uludağ University, Institute of Social Sciences
Bursa, Turkey
kenan-1907@outlook.com

ÖZET

Hersek, bugünkü Bosna Hersek Cumhuriyeti'nin bir kısmını oluşturmaktadır. Hersek'in büyüklüğü aslında bugünkü sınırlarından ibaret değildir. Osmanlılara geçmeden önce Hersek olarak bilinen bölge, Drina nehrinden Adriyatik Denizi'ne kadar uzanan yeri içermektedir. Bosna krallığı kurulmadan önce Hersek yönetiminin kime ait olduğu konusu ele alınmıştır. Hersek Almanca "herzog", yani voyvoda veya dük anlamına gelen "Hersek" adı bilindiği kadarıyla bölgeyi yöneten bir derebeyinin unvanıdır. Bu makalede Hersek'i idare eden önemli derebeylerinin (toprak sahipleri) kraliyet ailesiyle ilişkileri ve Bosna krallığındaki mezhep çatışmaları üzerinde durulmuştur.

Anahtar kelimeler: Hersek, Bosna Krallığı, Kosaça Hanedanı, Bosna Hersek

ABSTRACT

A Brief History of Herzegovina Before the Ottoman Empire

Currently Herzegovina constitutes a part of the Republic of Bosnia and Herzegovina. In fact, the size of the Herzegovina is not limited to today's borders. Before the reign of the Ottomans, the region, known as Herzegovina, has a stretch from the Drina River to the Adriatic Sea. Before the creation of the Bosnian kingdom, the subject matter of the Hersek administration was discussed. In German language, it is the name of feudal lord who rules the region as it is known that herzog, voyvoda or duke. This article focuses on the relations of the important feudal lords (landowners) which are governing Herzegovina with the royal family and sectarian conflicts in the Bosnian kingdom are emphasized.

Keywords: Herzegovina, Bosnian Kingdom, The Kosacha Dynasty, Bosnia and Herzegovin

GİRİŞ

Bosna-Hersek tarih yazımı, bugün ne yazık ki, büyük oranda ideolojik yaklaşımlara kurban edilmiş gözüküyor. Nitekim bazı Sırp ve Hırvat yazarlar, ne Bosna'nın ne de Boşnakların varlığını kabul ediyorlar. Bu ilmi bir gerçeği ortaya koymaktan çok tarihi bir propaganda malzemesi haline getirmekten başka bir şey değildir.

Günümüzde Hersek, Bosna-Hersek Cumhuriyeti'nin güneybatı ve güneydoğusunu büyük oranda içine almakta olup yüz ölçümü yaklaşık 11.419 km². dir. Dolayısıyla Bosna- Hersek topraklarının %22,3'ünü oluşturmaktadır.¹ Hersek kelimesinin kökü, "dük" anlamına gelen, Almanca "herzog" kelimesine dayanmaktadır. Bu unvan, Orta çağın derebeylik sisteminde yer alan seçkin toprak sahiplerine verilmektedir.

Bu çalışmayı yapmaktaki amacımız, Türkiye'de Hersek üzerinde akademik çalışmaların son derece az olmasıdır. Bosna ile ilgili yapılan araştırmalar genel olarak Osmanlı dönemi ve sonrasını kapsamaktadır. Bundan dolayı Osmanlı öncesi Bosna Hersek, henüz Türk akademik dünyasında hak ettiği ilgiyi bulmuş değildir. Makalemiz işte bu husustaki eksikliği Boşnakça kaleme alınmış kaynaklardan hareketle bir nebze de olsa gidermeyi amaçlamaktadır.

1. MEZOLİTİK – NEOLİTİK ÇAĞ

Hersek'te yapılan kazılarda elde edilen arkeolojik bulgular, Bosna Hersek topraklarında beşeri hayatın on bin yıl önce başladığını göstermektedir. Nitekim Hersek'in Stolac şehrinde bir mağarada bu döneme ait taştan yapılmış yüzlerce alet ve kolye gibi eşyalar bulunmuştur.² Arkeolojik kalıntılar üzerinde yapılan araştırmalar, Mostar'da en eski yerleşim yerlerinden birinin kurulduğunu, Neolitik çağda insanların tarımla uğraştıklarını ve barınmak için basit evler inşa ettiklerini yazmaktadır. Söz konusu araştırmalarda ayrıca o dönemde dini ayinlerin icra edildiğini, yeni bir yerleşim yeri kurulması, yeni bir lider seçimi veya kadın ve hayvanların doğurgan olmaları için bebek veya hayvanlardan kurban yapıldığını belirtmektedir.³ Keşfedilen bu ve diğer yerleşim yerleri, genellikle nehirlere yakın yerlerde kurulmuştur.⁴

1 Adnan Velagic, "Administrativno uredjenje Bosne i Hercegovine od 1945 god. do 1952 god.", *Casopis za obrazovanje, nauku i kulturu*, Broj 191 (2005).

2 Djuro Basler, "Paleolitsko prebivalište Badanj kod Stoca", *Glasnik Zemaljskog muzeja* n. s. XXIX (1974): 5-18.

3 Geniş bilgi için bkz.; Alojz Benac, "Studije o Kamenom i Bakarnom Dobu" ve "Praistorija jugoslovenskih zemalja" adlı kitaplar.

4 Enver Imamovic v.dğr., *Bosna i Hercegovina Od Najstarijih Vremena Do Kraja Drugog Svjetskog Rata*, (Sarajevo: 1997), 13-15.

2. MADEN DEVRİ

Madenlerin bulunduğu bu dönemde, beşer tarihinde köklü değişikliklere yol açmıştır. Büyük kavimler göçü olarak bilinen "Hint-Avrupa" göçleri, silah ve atlarla donatılmış bu göçmenlerin yerli halkları mağlup etmeleri ve hatta Bosna-Hersek'te yerleşmeleri bu gelişmeler arasında sayılabilir. Bosna-Hersek'in maden bakımından oldukça zengin olduğu arkeolojik araştırmalarca ortaya konmuştur. Nitekim bulunan dökme kalıpları bunun önemli kanıtlarındandır.⁵

Demir madenin keşfi, yeni kavimler göçünü beraberinde getirmiştir. Bu çağda İliryalıların (İlirler) çeşitli kabileleri Bosna-Hersek, Dalmaçya ve Balkanların diğer batı kesimlerinde yerleşirken Hersek'e de "Daors" kabilesi yerleşmiştir. Esasen bu kabilenin esas yerleşim yeri Stolac şehriydi. Zira buradaki kazılarda onlara ait madeni paralar bulunmuştur. Daorsluların Yunanistan'la iyi ticari ilişkileri de oluşmuştur.⁶

(Milattan önce 3. asırda Hersek'teki "Daors" kabilesinin bastırıldığı ilk para)

Genel olarak İliryalıların kültür ve dilleri hakkında öğrendiklerimiz Yunan ve Roma tarihçilerinin aktardıklarına ve modern bilimin bize öğrettiklerine dayanmaktadır. Zira bu anlamda İliryalılardan bize bir şey kalmamıştır.⁷

3. ANTİK ÇAĞ

Antik çağda, Bosna-Hersek, Yunanistan'la ticaret yaptığı gibi Roma İmparatorluğu ile de savaşmıştır. Nitekim Hersek'in coğrafi merkezi sayılan Neretva Ovası, asırlarca Bosna Hersek topraklarının dünyaya açılan kapısı olmuştur. Adriyatik'e dökülen ve adını da bu nehirden alan Neretva ovası, Yunan tüccarlarının en çok uğradığı ve hatta yerleştiği bir ticaret merkezi olmuştur. Genellikle ticaret altın, gümüş, bakır ve demir gibi madenlere dayanmaktadır. Bu ticaret sayesinde gelişmiş bir yol ağı oluşmuştur. Dolayısıy-

5 İmamovic v.dğr., *Bosna i Hercegovina Od Najstarijih Vremena Do Kraja Drugog Svjetskog Rata*,16.

6 Enver İmamovic, *Korijeni Bosne i Bosanstva*, (Sarajevo: 1995),18-20.

7 Aleksandar Stipcevic, *İliri*, (Zagreb:1974), 7.

la Yunan kültürünün en çok hissedildiği yer, Hersek'in güney bölgesidir ki burada daha önce söz ettiğimiz "Daors" kabilesi yaşamıştır.⁸

İliryalılar'ın gittikçe güçlenmesi Romalılar açısından büyük bir tehlike arz etmiştir. Bu sebeple Romalılar onların en güçlü kabilelerinden birisi olan ve Adriyatik sahilinde nüfuzu bulunan "Dalmat" kabilesine karşı savaşmıştır.⁹ Yaklaşık bir buçuk asır, Dalmat kabilesi Romalılara direnmiş fakat onları yenmeyi asla başaramamıştır.¹⁰ Roma'nın hükümrânlığına giren İlirya Devleti, Pannonia ve Dalmatia olmak üzere iki yönetim bölgesine ayrılmıştır. Roma İmparatorluğu'nun Trakya'ya akınları sonucunda Moseia Superio adıyla üçüncü bir idari bölge oluşturulmuş ve Bosna Hersek toprakları da Dalmatia (Dalmaçya) yönetim bölgesine bağlanmıştır.¹¹

Bosna Hersek'te bugün Roma İmparatorluğu'ndan kapacak, mezarlar, dini semboller ve ibadet mekânları gibi bazı kalıntılara rastlanmaktadır. Bunlar üzerinde yapılan çalışmalar bölgede dini bir çeşitliliğin varlığını ortaya koymaktadır. Romalıların çekilmesiyle birkaç asırlık yağma süreci yaşanmıştır. Dolayısıyla 9. yüzyıla kadar geçen dönem Balkanların karanlık dönemi sayılmaktadır. Bosna Hersek dağlık ve sarp olduğu için savunma bakımından avantajlı görünse de ticaretin gelişebilmesi için bir engel oluşturuyor ve yolların yapılmasını gerekli kılmıştır. Dolayısıyla o gün açılan yollardan bazıları günümüzde halen kullanılmaktadır.¹² 437 yılında Bosna Hersek'te Drina Nehri'nin batısındaki topraklar Batı Roma İmparatorluğu'na, doğusundaki topraklar ise Doğu Roma İmparatorluğuna kalmıştır.¹³

Batı Roma İmparatorluğu Bosna Hersek'te yaklaşık 476'e kadar hüküm sürdü. Bu tarihten sonra 6. yüzyıl ortasına kadar Gotlar hâkim oldular. Daha sonra da hâkimiyet (537 yılından 7. yüzyıla kadar) Bizans İmparatorluğu'na geçti.¹⁴

4. ORTA ÇAĞ

Orta çağın başında Hersek'in durumuyla ilgili bilgilerimiz maalesef yok denecek kadar azdır. Bu durum bütün Balkan ülkelerini kapsamaktadır. 19. yüzyıldan itibaren yapılan araştırmalarda bu dönem Hersek'e ilişkin ileri sürülen görüşler de gerçeği yansıtmaktan uzaktır. Onuncu yüzyıl ve daha sonrasında ise Hersek ilgili gelişmeler iki ana aşama göstermiştir.

- 8 İmamovic v.dğr., *Bosna i Hercegovina Od Najstarijih Vremena Do Kraja Drugog Svjetskog Rata*, 22-23.
- 9 İliryalıların en güçlü kabilelerinden birisi olan "Dalmat" kabilesi, Adriyatik Denizinin sahilini merkez edinmiştir. Roma İmparatorluğu burayı ele geçirince bölgeye "Dalmatia" ismini vermiştir. Kaynak; Milan Prelog, *Povijest Bosne Od Najstarijih Vremena Do Propasti Kraljevstva*, (Sarajevo), 4.
- 10 İvo Bojanovski, *Bosna i Hercegovina u Anticko doba*, (Sarajevo: 1988), 36.
- 11 Bojanovski, *Bosna i Hercegovina u Anticko doba*, 53.
- 12 Prelog, *Povijest Bosne Od Najstarijih Vremena Do Propasti Kraljevstva*, 5-6.
- 13 Dominik Mandic, *Bosna i Hercegovina, Svezak I.*, (Rim: ZİRAL, 1978), 23.
- 14 Prelog, *Povijest Bosne Od Najstarijih Vremena Do Propasti Kraljevstva*, 6.

4.1. 10. Yüzyıl Öncesi Hersek

Yukarıda da ifade edildiği üzere Bosna-Hersek toprakları, 476 yılında Roma İmparatorluğu'nun hâkimiyetinden çıkmıştır. Zaten Roma döneminde bu topraklarda tam anlamıyla sükûnet tesis edilememiştir. Zira sınır hatları sürekli bazı barbar kabilelerin saldırısına maruz kalmıştır. Bunlardan biri, Doğu Gotlar'dı. Ostrogotlar olarak da bilinen bu kabile, 535 yılına kadar Bosna-Hersek topraklarında kalmayı başarmıştı. Doğu Roma İmparatorluğu Adriyatik Denizi'ne kadar olan yerleri ele geçirince Ostrogotların tahribatını onarmaya çalıştı. Bu konuda özellikle Bizans İmparatoru Büyük Justinian (527-565)'in ciddi gayretleri oldu ve ilk icraat olarak barbar kabile mensuplarını temizledi. Aynı zamanda o, yeni yollar açmak, madenciligi ihya etmek, yeni şehirler ve kaleler inşa etmek gibi imar işleriyle uğraşmıştır. Stolac, Blagay, Biograd (Konjic) gibi Hersek bölgesinde hâlâ ayakta duran müstahkem kaleler bunun en önemli kanıtlarını oluşturmaktadır.¹⁵

6. yüzyılın başında Avarlar ve Slavların gelmesiyle bölge demografik yapı başta olmak üzere her bakımdan olumsuz etkilendi. Özellikle Slavların yerleşmesi bölge açısından karanlık bir dönem oldu.¹⁶ Doğuda Perslerle savaş içinde olan Bizans İmparatorluğu, bu işgalleri önleyecek güçte değildi. Nitekim bu durumun farkında olan Avarlar, Konstantinopolis'e kadar gelmeyi başardılar. Ayrıca Arabistan yarımadasında yeni doğan İslam Devletinin doğuşu da Bizans İmparatorunu kaygılandırmıştı. Dolayısıyla Balkan toprakları tedricen Slav kabilelerinin yerleştiği bir alana dönüştü ve bu gelişmeler karşısında Bizans Slavların asimile olacağı ümidiyle beklemekten başka bir şey yapamadı ve 7. yüzyılın ikinci yarısında, özellikle Avarlar devleti yıkıldıktan sonra, Slavlar Balkan topraklarına tamamen yerleşmişlerdir.¹⁷

Bu dönemde Hersek'in kime ait olduğu tam olarak bilinmemektedir. Kaynakların sessizliğinden hareketle bu toprakların o sırada hiç kimseye ait olmadığını tahmin etmek mümkündür. Bazı Hırvat araştırmacılara göre, Dalmaçya ile birlikte Hersek'e o dönemde Bizans İmparatoru tarafından Avarlar ve diğer yağmacılara karşı mücadele etmeleri amacıyla Sırplarla birlikte bir Hırvat kabilesi yerleştirilmiştir.¹⁸

4.2. 10. Yüzyıl ve Sonrası Hersek Bölgesi

Tarihçilerin bu dönem için genel olarak dayandıkları temel kaynaklardan birisi, Bizans İmparatoru VII. Konstantin'in (905-959) *De Administrando İm-*

15 İmamovic v.dğr., *Bosna i Hercegovina Od Najstarijih Vremena Do Kraja Drugog Svjetskog Rata*, 38.

16 Vjekoslav Klaić, *Povijest Bosne Do Propasti Kraljevstva*, (Zagreb: Dionicka Tiskara, 1882), 41.

17 Krunoslav Draganovic v.dğr., *Povijest Bosne i Hercegovine Od Najstarijih Vremena Do Godine 1463.*, (Sarajevo: Moare d.o.o.,1998), 168-169.

18 Marko Vego, *Povijest Humske Zemlje*, (Samobor: 1937) , 22.

perio adlı eseridir. Bu eserde, Hersek bölgesi ilk defa eski adıyla yani “Hlm, Hum, Chelmania (Terra de Chelmo)” olarak zikredilmektedir. 1448 yılına kadar da eski ismi ile anılmıştır.¹⁹

10. yüzyılda Hersek hakkındaki resim biraz daha netleşmektedir. Yapılan araştırmalara göre Hersek’in ilk dükü²⁰ Mihaylo Vişeviç adında (910-930) bir kişidir. Hersek bu dönemde bir krallık olmadığı gibi Hırvatların iddia ettiği gibi Hırvatistan krallığının da bir parçası değildir. Öyle olsa Hersek dükü Bizans İmparatorluğuna karşı Bulgar kralının yanında yer alamazdı. Zira kendisi de topraklarını genişletme çabası içinde olmuştur.²¹

Hersek’in batı sınırı sahil olduğundan batıdan gelecek bir tehlike sözü konusu değildi. Hırvatistan krallığının bir parçası olmasa da ilişkileri iyi olmuştur. Doğu sınırı Sırp krallıklarına yakındı ve ilk tehdit oradan gelmiştir. Çaslav adında bir şahıs Sırp krallığı bir çatı altında birleştiren prens olarak Sırp krallığının tarihinde önemli yere edinmiştir. Hersek’e doğru girişimleri olmuşsa da ele geçirdiğine ilişkin bir bilgi yoktur.²²

Hersek, 1130’lu yıllara kadar Batı Hırvatistan’ın sınırları içinde kaldığı yaygın bir görüştür.²³ 1040 yılında tekrar Bizans İmparatorluğu’nun hâkimiyetine girmiştir. Bizanslılar burayı Sırp düklerle yönetmiştir. 1180 yılında Bizans İmparatorluğu’nun Bosna Hersek’teki hâkimiyeti son bulunca Hersek bölgesi Sırp krallığının Nemanyiç hanedanına kalmıştır. Sırp krallığı adında zaten devletleri vardı fakat Hersek bölgesi o devletin sınırları içinde olmamıştır.²⁴

1198 yılında Andriya isimli bir Hırvat dükü ve komutanı (voyvoda), Hersek halkının da yardımıyla, Nemanyiç hanedanını buradan kovmayı ve Hersek’i Hırvatistan Krallığıyla birleştirmeyi başardı. Hersek’in bazı bölgeleri, zaman zaman bazı asil ailelerin eline geçti. Bunda bölgede yeni bir inancın ortaya çıkmasının önemli etkisi oldu. Hırvatistan krallığı Papa’nın teşvikiyle bu yeni inancın yayılmasını önlemek amacıyla Bosna Hersek topraklarında mücadeleye girişti. Hersek’teki hâkimiyetlerini yeniden tesis edebilmeleri ancak 1237 yılında gerçekleşti.²⁵

Hersek’in bir kısmı, 1253 yıllarında Sırp krallığının kralı olan Uros II.’un (Uroş) eline geçti. Geriye kalan topraklarda Hırvat dükü Andriya hüküm sürmeye devam etti. Sırp krallığı, Macarların etkisinden çıkmak için bu krallıkla savaştılar ve yenildiler (1268). Böylece Hersek Macarların etkisi altına girdi. 13. yüzyıl

19 İmamovic, *Korijeni Bosne i Bosanstva*, (Sarajevo: 1995), 28.

20 Kral ve prensten sonra gelen bir soyluluk ve egemenlik unvanı.

21 Draganovic v.dğr., *Povijest Bosne i Hercegovine Od Najstarijih Vremena Do Godine 1463.*, 93.

22 Vego, *Povijest Humske Zemlje*, 70-71.

23 Mandic, *Bosna i Hercegovina*, 340.

24 Vego, *Povijest Humske Zemlje*, 82-83.

25 Mandic, *Bosna i Hercegovina*, 353-354.

Hersek için sakin geçti. Çünkü batıdan bir tehdidin gelmesi söz konusu değildi. Hırvatistan krallığı iç savaşla uğraşırken tahtını Macar kralına kaptırdı. Bu mücadeleden alınıp çıkan Şubiç hanedanı, Macar kralına bağlılığını bildirecek, gözünü hemen Bosna-Hersek topraklarına çevirdi. Tüm bu gelişmelerin gerisinde Papa'nın teşvikleri yatıyordu. Şubiç hanedanından Mladen isimli bir zat kendisini Hersek topraklarının hâkimi (sahibi) ilan etti. Öte yandan 1309 yılında Sırp kralı Uros II. (Uorş), kendisini Hersek'in kralı diye tanıttı.²⁶

4.3. Hersek Bölgesinin Bosna ile Birleşmesi

Şubiç hanedanının Papa'nın desteğiyle Bosna topraklarına saldırıp masum insanları öldürmesi ve halkı Katolik olmaya zorlaması Bosna Banı²⁷ olan Styepan II. Kotromaniç'in canını sıktı ve bunun intikamını almak için fırsat kolladı. Zaten Macaristan İmparatoru da onu bunun için görevlendirmişti. Esasen Styepan II. Kotromaniç'in eşi Macar kralının yakın akrabasıydı.²⁸

1319 yılında Macar kralı, Sırbistan kralına saldırarak Belgrat'ı yaktı ve Hersek'teki toprakları sahipsiz kaldı. Bosna'nın doğu ve batısındaki gelişmelerden yararlanan Styepan II. Kotromaniç, topraklarını Adriyatik Denizine kadar genişletmek istedi. Hersek'in bir kısmını elinde tutan Şubiç hanedanı 1322 yılında dağılınca, Bosna Banı Styepan II. Kotromaniç harekete geçerek Hersek'i Bosna ile birleştirmeyi başardı.²⁹ Böylece Bosna Banı, topraklarına sürekli tecavüz eden Şubiç hanedanından intikamını almış oldu. Onu Hersek topraklarının hâkimi olarak kabul eden Dubrovnik'liler, 1324 yılına ait bir mektupta kendisine "Hersek topraklarının sahibi" diye hitap etmişlerdir. Şüphesiz Dubrovnik'liler Bosna Hersek topraklarında ticaretlerini rahatça yapabilirler diye böyle bir iltifatta bulunmuşlardır.³⁰

Hersek'in Hırvatlarla Sırp lar arasında sürekli el değiştirdiğinden daha önce bahsetmiştik. Bosna Banı burayı ele geçirince Hırvatların geri almak için hiç şansları yoktu. Sırp ların başına "Zalim" mahlaslı bir kral gelince, 1350 yılında Hersek bölgesini geri almaya karar verdi. Bazı kaynaklara göre 80.000 kişilik ordusuyla Bosna tarihinin en müstahkem kalesi olan Bobovac kalesine dayandı.³¹ Bosna Banı o sırada Hersek topraklarında bulunuyordu ve asıl amacı Sırp kralını orada karşılamaktı. İşler Sırp kralının istediği gibi gitmeyince çekilmek durumunda kaldı. Onu çekilmeye mecbur eden bir diğer sebep de Bizans tarafından gelen tehlikeler olmuştu.³² Böylece Sırp lar bir daha Hersek bölgesine hâkim olamayacaklarını anlamışlardır.

26 Vego, *Povijest Humske Zemlje*, 92-94.

27 Avrupa'nın güneydoğusunda VII. asırdan itibaren hükümdarlar için kullanılan bir terim.

28 Prelog, *Povijest Bosne Od Najstarijih Vremena Do Propasti Kraljevstva*, 28.

29 Vego, *Povijest Humske Zemlje*, 96.

30 Klaic, *Povijest Bosne Do Propasti Kraljevstva*, 109.

31 Mustafa İmamovic, *Historija Bosnjaka*, (Sarajevo: 1996), s. 52.

32 Draganovic v.dğr., *Povijest Bosne i Hercegovine Od Najstarijih Vremena Do Godine 1463.*, 281.

Hersek'in Bosna ile birleşmesi Bosna tarihi açısından bir dönüm noktası olmuştur. Bosna krallığının kurulmasında ve gelişmesinde büyük rol oynamıştır. Zira Hersek'i alan Bosna, sahil ülkesi konumuna gelmiştir. Bu da ülkedeki ticaretin ivme kazanmasına neden olmuştur. Ticaretin gelişmesiyle birlikte yeni şehirler ve yollar inşa edilmiştir. Hersek bölgesinde özellikle denize açılan Neretva Ovası'nda hayat iyice hareketlenmiş ve bu sayede bölgede Bosna Banı'nın itibarı oldukça yükselmiştir. Hatta Hersek'in potansiyeli sayesinde gelişen ekonomi, Styepan II. Kotromaniç'e kendi parasını bastırma fırsatını vermiştir.³³

4.4. Bosna Krallığı Döneminde Hersek (1377-1463)

Styepan II. Kotromaniç, Hersek'te iyi bir yönetim sergiledi. Yeğeni ve halefi Tvrtko, ondan daha da başarılı oldu. Bosna-Hersek'in ilk kralı olarak adını tarihe altın harflerle yazdırdı. Amcasının ölümünden sonra ülkeyi annesi Jelena (Yelena) yönetti. Zira Tvrtko'nun yaşı küçüktü. On beş yaşına geldiğinde, Bosna Banlığı'nın genişlemesinden rahatsız olan Macar kralı, Bosna Hersek'i İmparatorluğu'nun bir parçası haline getirmek istedi. Tvrtko buna izin vermedi ve İmparatorla iki kere savaştı (1363). O ayrıca yerel beyler ve asilzadelerle de mücadele etti. 1367 yılında Tvrtko'nun kardeşini destekleyen bey ve asilzadelerin ayaklanmaları bastırıldı.³⁴

Tvrtko bundan sonra ülkesinin sınırlarını genişletmeye çalıştı. 1377 yılında Sırp devletini ele geçirdi ve kendisini "Bosna, Hersek ve Raška" topraklarının kralı ilan etti. Adriyatik Denizi sahilinde yeni şehirler ve kaleler kurdu. Böylece Dubrovnik devletinin ticari gücünü kırmaya çalıştı. 1390 yılında bütün adalarıyla Dalmaçya bölgesini aldı ve "Bosna, Hersek, Raška ve Dalmaçya" topraklarının kralı oldu.³⁵

Onun erken ölümü, devletin sıkıntıya girmesinin habercisi olmuştur. Bosna krallığında Bogomil inancı ortaya çıktı ve yayılmaya başlamıştır. Bu durum Papa ve Macarları ziyadesiyle rahatsız etmiştir. Çünkü Krallığın en güçlü beyleri ve asilzadeleri bu yeni inanca mensup idiler ve merkezi hükümeti sarsacak bir güce ulaşmışlardır. Bu potansiyel Tvrtko'nun ölümüyle daha da artmıştır.³⁶

33 Bogo Grafenauer vd., *Historija Naroda Jugoslavije*, İzdavacko Poduzeće "Skolska Knjiga", (Zagreb: 1953), 576.

34 Klaic, *Povijest Bosne Od Propasti Kraljevstva*, 146-149.

35 Prelog, *Povijest Bosne Od Najstarijih Vremena Do Propasti Kraljevstva*, 35-39; Grafenauer v.dğr., *Historija Naroda Jugoslavije*, 577-581; Mandić, *Bosna i Hercegovina*, 278-286; Imamović, *Historija Bosnjaka*, 60-64.

36 Klaic, *Povijest Bosne Od Propasti Kraljevstva*, 196-197.

5. HERSEK DÜKLERİ

5.1. Vlatko Vukoviç Kosaça

Vlatko, Tvrtko zamanında Hersek topraklarının beyi ve Bosna Krallık ordusunun kumandanıydı. O bu göreve asilzade ailelerin gücünü kırarak gelmişti.³⁷ Ticari potansiyeli, kalabalık nüfusu ve mümbit topraklara sahip olması sebebiyle krallığa her açıdan ciddi anlamda katkıda bulunduğundan Kral Tvrtko döneminden itibaren Hersek'te yeni şehirler ve kaleler inşa edildi. Mesela Novi şehri (günümüz adıyla Herceg Novi), Tvrtko tarafından Dubrovnik'e tuz limanları konusunda rakip olsun diye kuruldu.³⁸

5.2. Sandalj (Sandaly) Hraniç Kosaça

Vlatko Vukoviç'in erkek çocuğu olmadığından, yeğeni olan Sandalj (Sandaly) Hraniç Kosaça yerine geçmiştir. Kendisi bir prens olan Sandalj, amcası 1392 yılında öldüğünde Hersek topraklarının beyliği ve voyvodalık görevini üstlenmiştir. Üçüncü karısı olan Jelena (Yelena), Sırp despotunun kızı ve Yıldırım Bayezid'in karısı olan Olivera'nın kız kardeşidir. Dolayısıyla Yıldırım Bayezid ve Sandalj Hraniç bacanak olmuşlardır. Sonradan sultan olan Şehzade Mehmed'in de eniştesidir.³⁹

Tvrtko'nun ölümünden sonra, Hersek dükünün yükselen gücüne işaret etmiştik. Öyle ki, Bosna krallığında asıl söz sahipleri onlar olmuştur. Krallığın son yıllarında bu güç, Papa ve Macarların kralları kullanması suretiyle kırılmaya çalışılmış ancak iş işten geçmiştir. Zira Osmanlı Devleti kapıya dayanmıştı.

Sandaly Hraniç ve diğer beylerin istedikleri kişi, kral olarak seçilmiş veya indirilmiştir. O da diğer beyler gibi topraklarını genişletmeye çalışmıştır. Batıda, Hırvatların bazı beldeleri, doğuda ise Drina nehrinin ötesindeki beldeleri ele geçirmeyi başarmıştır.⁴⁰ Kendisi sadık bir Bogomil olduğundan, Kral, Papa ve Macarların büyük rakibi olmuştur. İyi geçinebileceği yegâne müttefik olarak Osmanlı'nın akıncı beyleri kaldığından, onların Bosna'daki faaliyetlerine karışmamıştır. Hatta bazı yerleri 1426 yılında Osmanlı ile birlikte alarak, aralarında paylaşmışlardır.⁴¹ Tahminlere göre 7000 Osmanlı askeri yapılan mücadelelerde ona yardım etmiştir.⁴²

Dubrovnik Cumhuriyeti ile olan ilişkiler gerçekten büyük önem taşımaktadır. Bütün Hersek Beyleri için bu husus çok önemlidir. Sandaly Hraniç ve diğer Bosna'lı bazı seçkinlere Dubrovnik Cumhuriyeti vatandaşlığı verilmiş-

37 Mandic, *Bosna i Hercegovina*, 132.

38 Jusuf Mulic, *Hercegovina*, (Sarajevo: 2004), 428.

39 Mulic, *Hercegovina*, 12.

40 Klaic, *Povijest Bosne Do Propasti Kraljevstva*, 213.

41 Safvet Beg Basagic, *Kratka Uputa u Proslost Bosne i Hercegovine Od 1463-1850 Godine*, (Sarajevo: 1900), 9.

42 Vladimir Corovic, *Historija Bosne*, (Beograd: 1940), 406.

tir. Ticaret söz konusu olunca Dubrovnik her zaman öncü olmak istemiştir. Hersek'in ticari potansiyelinin yüksek olması, onları zaman zaman karşı karşıya getirmiştir. Nitekim Hersek'te tuz imalathanelerinin açılması büyük sorunlar çıkarmış, hatta işi bazen meydan savaşına kadar götürmüştür.⁴³

Şöhreti arttıkça Sandaly Hraniç bunu kullanarak kendi krallığını kurma hayaline kapılmış ve bu amacına ulaşmak için Macar kralından yardım istemişti. Bosna kralı Tvrtko'nun katilleri kendisini yakalayıp öldürmüşlerdir.⁴⁴ İncelediğimiz diğer kaynaklarda Sandaly Hraniç'in şeker hastalığı nedeniyle öldüğü de aktarılmaktadır (1435).⁴⁵

5.3. Stjepan (Styepan) Vukçiç Kosaça

Sandaly Hraniç, geride erkek çocuk bırakmadığından, yerine yeğeni olan Styepan Vukçiç Kosaç, Hersek'in başına geçti.⁴⁶ Stjepan Vukçiç Bosna tarihinin en önemli simalarından biri olup Osmanlı vezir-i âzâmlarından Hersekzâde Ahmed Paşa'nın babasıdır. Üzerinde birçok araştırma yapılan Stjepan Kosaça 1405 yılında doğdu. Hersek'in başına geçene kadar prens olarak hayatını sürdürdü. 1435 yılında amcasından kalan Hersek Derebeyliği ve Bosna ordusunun komutanlığına getirildi.⁴⁷

Daha önce Hersek'in Hum toprakları adıyla anıldığını söylemiştik. Bu durum 1448 yılına kadar sürmüştür. Çünkü o yıldan sonra Hersek diye isimlendirilmiştir. Bu da Stjepan Vukçiç Kosaça ve bölgeye sonradan hâkim olan Osmanlı Devletinin sayesinde olmuştur. 1448 yılına kadar Stjepan Vukçiç ve kral arasında büyük siyasi krizler yaşanmıştır. Bunun yanında ülkeyi enkaz haline sokan mezhep çatışması da vardı.⁴⁸

Stjepan Vukçiç sadık bir Bogomil olduğundan, Papa, Macar İmparatoru ve Katolik olan Bosna kralının hışmına uğramıştır. O da topraklarını ve bütün mal varlığını korumak amacıyla ve bir nevi krallıktan bağımsız olma yolunda, Almanca kökenli olan "Herzog" unvanını elde etmeye çalışmıştır. "Herzog" kelime anlamı olarak "dük" veya "prens" anlamı taşımaktadır. Boşnakçadaki karşılığı ise "Herceg"tir. Dolayısıyla onun sahip olduğu topraklara da "Hercegovina" (Hersek) denmiştir.⁴⁹ Yukarıda Osmanlı Devleti döneminde Hersek ismini aldığını söylemiştik. Böylelikle Hersek kelimesi coğrafi bir kavram haline gelmiş, günümüze de öyle ulaşmıştır.

43 Mulic, *Hercegovina*, 225.

44 Muvekkit, *Tarih-i Bosna*, çev. Abdulah Polimac, (Sarajevo: El- Kalem, 1998), 42.

45 Klaic, *Povijest Bosne Do Propasti Kraljevstva*, 276.

46 Prelog, *Povijest Bosne Od Najstarijih Vremena Do Propasti Kraljevstva*, 62.

47 Sima Cirikovic, *Stefan Vukcic Kosaca i Njegovo Doba*, (Beograd: 1964), 9.

48 Prelog, *Povijest Bosne Od Najstarijih Vremena Do Propasti Kraljevstva*, 66-67.

49 Mandic, *Bosna i Hercegovina*, 134.

Hersek bölgesinde yaşayan bazı asilzadeler bir olup yeni hükümdara karşı ayaklanmışlardır. Stjepan Vukčić kısa bir süre için ayaklanmaları bastırıp diplomatik işlere koyulmuştur. İlk olarak Dubrovnıklilere, Hersek topraklarında rahatça ticaret yapma konusundaki özgürlüklerini devam ettirmiş, öte yandan gücünü iyice ortaya koyan Osmanlı Devletine haraç ödemeyi kabul etmiştir. Böylelikle iki güçlü rakibini bir süreliğine de olsa idare etmeye çalışmıştır.⁵⁰

Bosna krallığı topraklarında yaygınlaşan Bogomil inancının mensupları, kral, Papa ve Macarların zulmünden kaçmak için, Hersek bölgesine yani Stjepan Vukčić'in himayesine sığınmışlardır. Papa II. Pio kendi notlarında, 40.000'e yakın Bogomil mensubunun, evlerini ve bütün mal varlıklarını geride bırakarak Styepan Vukčić'e sığındığını yazmaktadır.⁵¹

Hersek hükümdarının aile hayatı oldukça ilgi çekmektedir. Kendisi toplam üç kere evlenmiştir. İlk karısı Jelena'dan dört tane çocuğu olmuştur. Oğulları: Vladislav ve Vlatko. Kızları: Katarina ve Mara. Büyük kızı Katarina, Bosna kralı Styepan Tomaş ile evlenmiştir. Dindar bir Katolik olan Katarina son günlerini Roma'da geçirerek ölmüştür.⁵² Hatta günümüzde Bosna'da Kraliçe Katarina adı altında dini merasimler yapılmaktadır.

Stjepan Kosaça ilk karısını 1452 yılında boşadıktan sonra önce Prenses Barbara daha sonra da Prenses Cecilia ile evlilik yapmıştır.⁵³ İkinci karısı ile olan evliliğinden Stjepan adında bir oğlu olmuştur. Karısı 1459 yılında bu doğumdan kısa bir süre sonra hayatını kaybetmiştir.⁵⁴ Stjepan ismindeki oğlu daha sonra şartlar gereği Osmanlı sarayına giderek Müslüman olmuş ve diğer vazifelerinin yanı sıra toplam beş kere sadaret vazifesiyle Hersekzâde Ahmed Paşa olarak karşımıza çıkmaktadır.⁵⁵ Styepan Kosaça'nın üçüncü karısından çocuğu olmamıştır.⁵⁶

Styepan Kosaça'nın ölümü hakkında çok fazla bilgi bulunmamaktadır. Öyle ki mezarının bile nerede olduğu belli değildir. 1466 yılının Mayıs ayının ilk yarısında, Dubrovnik yolculuğundan dönerken ağır hastalanmıştır. İyileşemeyeceğini anlayınca 21 Mayıs 1466 tarihinde bütün ailesini, muhasebecisini, komutanını ve Bosna kilisesi temsilcisini bir araya getirerek vasi-

50 Mulic, *Hercegovina*, 276.

51 Mehmedalija Bojic, *Historija Bosne i Bosnjaka*, 32.

52 Mulic, *Hercegovina*, 23-33.

53 Cirikovic, *Stefan Vukcic Kosaca i Njegovo Doba*, 122.

54 Safvet Beg Basagic, *Znameniti Hrvati, Bosnjaci i Hercegovci u Turskoj Carevini*, (Zagreb: Izvandedno izdanje MATice Hrvatske, 1931), 6.

55 İsmail Hâmi Danişmend, *Osmanlı Devlet Erkâni, Sadr-i-A'zamlar (Vezir-i-A'zamlar), Şeyhül-İslamlar, Kapdan-ı-Deryalar, Baş-Defterdarlar, Reisül-Küttablar*, (İstanbul: Türkiye Yayınevi, 1971), 11-15.

56 Mulic, *Hercegovina*, 27.

yetini söylemiştir. Bütün mal varlığının ve hükmettiği toprakların çocukları arasında paylaştırılmasını vasiyet etmiştir. 22 Mayıs 1466 tarihinde hayata gözlerini yummuştur.⁵⁷

SONUÇ

Hersek, farklı halklar, dinler veya siyasi yapılarca ele geçirilmiş ve sıkıntılar yaşanmış olmasına rağmen asırlarca varlığını korumayı başarmıştır. Ancak karşı karşıya kaldığı bu tehlikelere rağmen 1326 yılında Bosna Bani tarafından fethedilinceye kadar diğer grupların tam anlamıyla hâkimiyet kuramadığı bir coğrafya olmuştur. Burada şu hususun altını çizmekte fayda görüyoruz: İtalyanların Apenin yarımadasında veya İspanyolların İber yarımadasında yaptığı gibi, hiçbir Balkan milleti bütün Balkanı kapsayacak ne bir devlet kurabilmiş ne de bütün Balkan yarımadasına kültürel anlamda hâkim olabilmıştır.

Hersek'in Bosna ile birleşmesinin iki bölgeyi de ciddi anlamda kalkındırması. Bu iki bölgenin birleşmesi aynı zamanda ticari ve askeri gücün birleşmesi demektir. Böyle olunca da Bosna krallığı adında bir devlet kurularak bu topraklar yepyeni bir maceraya itilmiştir. Bu sefer Bosna Krallığı'na karşı her cephede savaş açılmış ve uzun süre dayanabilmesi mümkün olmamıştır. Nitekim Bosna krallığı 1463 yılında düşmüştür.

Hersek bölgesinde olduğu gibi bütün Bosna krallığı topraklarında ticaretin gelişmesi Dubrovnik Cumhuriyeti sayesinde olmuştur. Aslında bu küçük, ama ekonomik olarak güçlü devletin amacı Bosna'daki ticarete hâkimiyet sağlamak olmuştur. Hersek beyleri, bu bölgenin ticari potansiyelini kullanarak Dubrovniklilere rakip olmuştur. Özellikle tuz konusundaki rekabet savaşına kadar varmıştır. Bu mücadeleler en çok Stjepan Vukçič Kosaça zamanında yaşanmıştır. Zaten Hersek'in en güçlü dönemi, onun hüküm sürdüğü zamandır.

Mezhep kavgaları Bosna krallığını bitiren nedenlerden biridir. Zira Bosna Hersek "zorla Katolikleştirme" konusunda bariz bir örnektir. Papanın bu yöndeki çabaları Osmanlının gelmesiyle birlikte sona ermiştir. Bu çekişmeler kraliyet ailesini ve halkı karşı karşıya getirerek güçlerini kırmıştır. Bundan dolayı ciddi mağduriyetler yaşayan on binlerce insan Hersek bölgesine sığınmak zorunda kalmıştır. Bunun yanında Osmanlının himayesine sığınanlar da olmuştur ki bu şekilde Osmanlı beylerinin Bosna'daki işleri kolaylaşmıştır.

57 Mulic, *Hercegovina*, 27-28.

KAYNAKÇA

- Basagic Safvet Beg, *Kratka Uputa U Proslost Bosne i Hercegovine (Od g. 1463-1850)*, Sarajevo: 1900.
- Basagic Safvet Beg, *Znameniti Hrvati, Bosnjaci i Hercegovci u Turskoj Carevini*, İzvandedredno İzdanje Matice Hrvatske, Zagreb: 1931.
- Basler Djuro, "Paleolitsko prebivalište Badanj kod Stoca", *Glasnik Zemaljskog muzeja* n. s. XXIX, Sarajevo: 1974.
- Bojanovski İvo, *Bosna i Hercegovina u Anticko Doba*, Sarajevo: 1988.
- Bojic Mehmedalija, *Historija Bosne i Bosnjaka*, Sarajevo: Sahinpasic, 2001.
- Cirkovic Sima, *Stefan Vukcic Kosaca i Njegovo Doba*, Beograd: 1964.
- Corovic Vladimir, *Historija Bosne*, Beograd: 1940.
- Danişmend İsmail Hâmi, *Osmanlı Devlet Erkânı, Sadr-ı-A'zamlar (Vezir-i-A'zamlar), Şeyh-ül-İslamlar, Kapdan-ı-Deryalar, Baş-Defterdarlar, Reis-ül-Küttablar*, İstanbul: Türkiye Yayınevi, 1971.
- Draganovic Krunoslav v.dğr., *Povijest Bosne i Hercegovine Od Najstarijih Vremena Do Godine 1463.*, Sarajevo: Moare d.o.o., 1998.
- Grafenauer Bogo v.dğr., *Historija Naroda Jugoslavije, İzdavacko Poduzeće "Skolska Knjiga"*, Zagreb: 1953.
- İmamovic Enver v.dğr., *Bosna i Hercegovina Od Najstarijih Vremena Do Kraja Drugog Svjetskog Rata*, Sarajevo: 1997.
- İmamovic Enver, *Korijeni Bosne i Bosanstva*, Sarajevo: 1995.
- İmamovic Mustafa, *Historija Bosnjaka*, Sarajevo: 1998.
- Klaic Vjekoslav, *Povijest Bosne Do Propasti Kraljevstva*, Zagreb: Dionicka Tiskara, 1882.
- Mandic Dominik, *Bosna i Hercegovina - Svezak I.*, Rim: ZİRAL, 1978.
- Mulic Jusuf, *Hercegovina - Prvi Dio: Feudalna Oblast Srednjovjekovne Bosanske Drzave*, Sarajevo: 2004.
- Muvekkit, *Tarih-i Bosna*, çev. Abdulah Polimac, El- Kalem, Sarajevo: 1998.
- Prelog Milan, *Povijest Bosne od Najstarijih Vremena do Propasti Kraljevstva*, Sarajevo: t.y.
- Stipcevic Aleksandar, *İliri*, Zagreb: 1989.
- Vego Marko, *Povijest Humske Zemlje (Hercegovine) I. Dio*, Samobor: Tiskara Dragutina Spullera, 1937.
- Velagic Adnan, *Administrativno uredjenje Bosne i Hercegovine od 1945 god. do 1952 god.*, Casopis za obrazovanje, nauku i kulturu, Broj 191, Mostar: 2005.